NCERT Solutions for Class 10 Sanskrit Shemushi Chapter 10 भूकंपविभीषिका

प्रश्न 2.
अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-

(क) समस्तराष्ट्र कीदृशे उल्लासे मग्नम् आसीत्?
उत्तर:
समस्तराष्ट्र नृत्य गीत-वादित्राणाम् उल्लासे मग्नम् आसीत्।

(ख) भूकम्पस्य केन्द्रबिन्दुः कः जनपदः आसीत्?
उत्तर:
भूकम्पस्य केन्द्रबिन्दुः "कच्छ" इति जनपदः आसीत्।

(ग) पृथिव्याः स्खलनात् किं जायते?
उत्तर:
पृथिव्याः स्खलनात् महाकम्पनं जायते।

(घ) समग्रं विश्वं कैः आतंकितः दृश्यते?
उत्तर:
समग्रो विश्वः अशांत पञ्चतत्वैः आतंकितः दृश्यते।

(ङ) केषां विस्फोटैरपि भूकम्पो जायते?
उत्तर:
ज्वालामुख पर्वतनाम विस्फोटैरपि भूकम्पो जायते।

(च) कीदृशानि भवनानि धराशायीनि जायन्ते?
उत्तर:
बहुभूमिकानि भवनानि धराशायीनि जायन्ते।

प्रश्न 3.
स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) भूकम्पविभीषिका विशेषेण कच्छजनपद ध्वंसावशेषेषु परिवर्तितवती।
उत्तर:
भूकम्पविभीषिका विशेषेण कच्छजनपदं केषु परिवर्तितवती?

(ख) वैज्ञानिकाः कथयन्ति यत् पृथिव्याः अन्तर्गर्भे, पाषाणशिलानां संघर्षणेन कम्पनं जायते।
उत्तर:
केः कथयन्ति यत् पृथिव्याः अन्तर्गर्भ, पाषाणशिलानां संघर्षणेन कम्पनं जायते?

(ग) विवशाः प्राणिनः आकाशे पिपीलिकाः इव निहन्यन्ते।
उत्तर:
विवशाः प्राणिनः कुत्र पिपीलिकाः इव निहन्यन्ते?

(घ) एतादृशी भयावहघटना गढवालक्षेत्रे घटिता।
उत्तर:
कीदृशी भयावहघटना गढवालक्षेत्रे घटिता?

(ङ) तदिदानीम् भूकम्पकारणं विचारणीयं तिष्ठति।
उत्तर:
तदिदानीम् किम् विचारणीयं तिष्ठति?

प्रश्न 4.
‘भूकम्पविषये’ पञ्चवाक्यमितम् अनुच्छेदं लिखत।
उत्तर:

1. भौगर्मिक हिलचलैः भूकम्पः जायते।
2. भूकम्पः प्राकृतिक आपदा इति कथ्यते।
3. अयं (भूकम्पः) महा विनाशकारी आस्ति।
4. मानवः भूकम्प समय कोऽपि कर्तुम् न समर्थो अस्ति।
5. भूकम्पस्य विषये जागरुकता करणीया।

प्रश्न 5.
कोष्ठकेषु दत्तेषु धातुषु निर्देशानुसारं परिवर्तनं विधाय रिक्तस्थानानि पूरयत-

(क) समग्रं भारतम् उल्लासे मग्नः ____________। (अस् + लट् लकारे)
उत्तर:
अस्ति

(ख) भूकम्पविभीषिका कच्छजनपदं विनष्टं ___________। (कृ + क्तवतु + ङीप्)
उत्तर:
कृतवती

(ग) क्षणेनैव प्राणिनः गृहविहीनाः _____________। (भू + लङ, प्रथम-पुरुषः बहुवचनम्)
उत्तर:
अभवन्

(घ) शान्तानि पञ्चतत्त्वानि भूतलस्य योगक्षेमाभ्यां ____________। (भू + लट्, प्रथम-पुरुषः बहुवचनम्)
उत्तर:
भवन्ति

(ङ) मानवाः _____________ यत् बहुभूमिकभवननिर्माण करणीयम् न वा? (प्रच्छ् + लट्, प्रथम-पुरुषः बहुवचनम्)
उत्तर:
पृच्छन्ति

(च) नदीवेगेन ग्रामाः तदुदरे ______________। (सम् + आ + विश् + विधिलिङ, प्रथम पुरुषः एकवचनम्)
उत्तर:
समविशेयुः।

प्रश्न 6.
सन्धिं/सन्धिविच्छेदं च कुरुत-
(अ) परसवर्णसन्धिनियमानुसारम्-

(क) किञ्च = ______________ + च
उत्तरः
किञ्च = किम् + च

(ख) ______________ = नगरम् + तु
उत्तरः
नगरन्तु = नगरम् + तु

(ग) विपन्नञ्च = ___________ + ____________
उत्तरः
विपन्नञ्च = विपन्नम् + च

(घ) ______________ = किम् + नु
उत्तरः
किन्नु – किम् + नु

(ङ) भुजनगरन्तु = ______________ + _______________
उत्तरः
भुजनगरन्तु = भुजनगरं + तु

(च) _______________ – सम् + चयः
उत्तरः
सञ्चयः = सम् + चयः

(आ) विसर्गसन्धिनियमानुसारम्-

(क) शिशवस्तु = ______________ + ________________
उत्तरः
शिशवस्तु = शिशवः + तु

(ख) ______________ = विस्फोटैः + अपि
उत्तरः
विस्फोटैरपि = विस्फोटः + अपि

(ग) सहस्रशोऽन्ये = _______________ + अन्ये
उत्तरः
सहस्रशोऽन्ये = सहस्त्रशः + अन्ये

(घ) विचित्रोऽयम् = विचित्रः + ______________
उत्तरः
विचित्रोऽयम् = विचित्रः + अयम्

(ङ) _______________ – भूकम्पः + जायते
उत्तरः
भूकम्पोजायते = भूकम्पः + जायते

(च) वामनकल्प एव = _____________ + _______________
उत्तर:
वामनकल्प एव = वामनकल्प + एव

प्रश्न 7.
(अ) 'क' स्तम्भे पदानि दत्तानि 'ख' स्तम्भे विलोमपदानि, तयोः संयोगं कुरुत-
क – ख
सम्पन्नम् – प्रविशन्तीभिः
ध्वस्तभवनेषु – सुचिरेणैव
निस्सरन्तीभिः – विपन्नम्
निर्माय – नवनिर्मितभवनेषु
क्षणेनैव – विनाश्य
उत्तर:
क – ख
सम्पन्नम् – विपन्नम्
ध्वस्तभवनेषु – नवनिर्मितभवनेषु
निस्सरन्तीभिः – प्रविशन्तीभि
निर्माय – विनाश्य
क्षणेनैव – सुचिरेणेव

(आ) 'क' स्तम्भे पदानि दत्तानि 'ख' स्तम्भे समानार्थकपदानि तयोः संयोगं कुरुत-
क – ख
पर्याकुलम् – नष्टाः
विशीर्णाः – क्रोधयुक्ताम्
उगिरन्तः – संत्रोट्य
विदार्य – व्याकुलम्
प्रकुपिताम् – प्रकटयन्तः
उत्तर:
क – ख
पर्याकुलम् – व्याकुलम्
विशीर्णाः – नष्टाः
उगिरन्तः – प्रकटयन्तः
विदार्य – संत्रोट्य
प्रकुपिताम् – क्रोधयुक्ताम्

प्रश्न 8.
(अ) उदाहरणमनुसृत्य प्रकृति-प्रत्यययोः विभागं कुरुत-
यथा – परिवर्तितवती – परि + वृत् + क्तवतु + ङीप् (स्त्री)

(क) धृतवान् – _____________ + ______________
उत्तर:
धृतवान् – धु + क्तवत

(ख) हसन् – _____________ + ______________
उत्तर:
हसन् – हस + शत

(ग) विशीर्णा – वि + शस्त्र + क्त + _______________
उत्तर:
विशीर्णा – वि + शस्त्र + क्त + टापू

(घ) प्रचलन्ती – _______________ + __________________ + शतृ + ङीप् (स्त्री)
उत्तर:
प्रचलन्ती – प्र + चल + शतृ + ङीप् (स्त्री)

(ङ) हतः – ______________ + _______________
उत्तर:
हतः – हुन + क्त

(आ) पाठात् विचित्य समस्तपदानि लिखत-

(क) महत् च तत् कम्पनं = ________________
उत्तर:
महाकम्पनम्

(ख) दारुणा च सा विभीषिका = _______________
उत्तर:
दारुण विभीषिक

(ग) ध्वस्तेषु च तेषु भवनेषु = ________________
उत्तर:
ध्वस्त भवनेषु

(घ) प्राक्तने च तस्मिन् युगे = ________________
उत्तर:
प्राग्युगे

(ङ) महत् च तत् राष्ट्र तस्मिन् = ________________
उत्तर:
महाराष्ट्रे।